

תדי: ברצוני לדעת בדיוק מה קרה למען ההיסטוריה ולמען ילדינו מה קרה בכל כפר וכפר. אתה היית בטנטורה.

אבו פהמי: כן, נולדתי שם, יש לנו אדמות היינו איכרים

תדי: בן כמה אתה עכשיו

אבו פהמי: נולדתי בדיוק ב-1909. [עושה חשבון] גילי 88.

תדי: אתה היית ב-1948 בן 41. היית איש מבוגר, בעל משפחה. ילדים?

אבו פהמי: היו לי ארבעה בנים וחמש בנות.

אבו-תופיק [המתורגמן של תדי] כולם נולדו בטנטורה?

אבו פהמי: שניים נולדו פה [בפרדיס] ושכבשו את טנטורה עצרו אותי.

תדי: עכשיו, מה שקרה שם בטנטורה ב-1948, מה קרה שם?

אבו פהמי: בשעה 11 ורבע בדיוק באו כוחות מדרום וצפון ומזרח [הכוונה ללילה]. פסי הרכבת קרובים לכפר חצי ק"מ. הרכבת הביאה וגם הגיעו מהים בסירות וכיתרו את הכפר. פתחנו באש עליהם והם פתחנו עלינו ונתברר לנו שהם התנגדותנו נמשכה שעה שהכדורים נגמרו לנו. ומ 11 ורבע בלילה עד 10 וחצי בבוקר אני הייתי אחד מכוח ההתנגדות. אני הייתי איש צבא ואני בנשק עבדתי תשע שנים אצל הבריטים בעשר וחצי נכנענו לא נשאר לנו כדורים ואת הרובים זרקנו. הם נכנסו לכפר העמידו אותנו בשורה ליד הים, הציבו מפה ברן ומפה ברן והכניסו את הסירות שלנו שהן כ-12 במספר לים כדי לירות בנו איפה שאנו נמצאים. באו שלשה מזכרון יעקב, יעקב המוכתאר, אחד בן ניידרמן ואחד בן פראן ואמרו: מה אתה עושים כך? למה אתה הורגים את האנשים ברחובות? אמרו להם: אלה עיראקים וסורים. אמרו: אלה בני טנטורה ובימי הקיץ אנו באים אליהם. הם נותנים לנו את הבתים שלהם והם לנים בחוץ. אנחנו מבליים את הקיץ פה בים, למה אתה עושים זאת? אז הושיבו אותנו. בא המפקד שלהם מאל-מראח [גבעת עדה היום פפה], שמו שמשון. לפני שנתיים שלשו ישבתי איתו

אבו תופיק: הוא עדיין בחיים? שמשון?

אבו פהמי: לא יודע לפני שנתיים שלוש ישבתי איתו

תדי: שמשון בור?

אבו פהמי: מה?

תדי: שמשון בובר? מן הקיבוץ?

קול נוסף: לא ולא. הוא מגבעת עדה. היה המפקד שלהם ב-48. אני יודע אבי, עליו השלום היה יודע.

תדי: הוא היה אחראי...לכולם?

אבו פהמי: כן. כלך הם אומרים.

תדי: שמשון מגבעת עדה?

אבו פהמי: לא יודע איך קרא המקום

אבו תופיק: מראח

אבו פהמי: כן. הוא בא. אני שמרתי שם אחרי כמה שנים וישבנו שנינו ואמר לי אני רוצה קצת ענבים.

תדי: שמשון מה?

אבו תופיק: יודע את שם משפחתו?

אבו פהמי: מאיפה אני יודע

אבו תופיק: הוא ממראח אם הוא ילך לשם וישאל על שמשון שהיה בטנטורה

אבו פהמי: הוא נתן לי שתי מחברות ושני עפרונות ונתן לי עשרה בני אדם ושתי אלונקות שירימו את ההרוגים מהרחובות ויובילו אותם... לבית הקברות

שלנו. אמר לי לכתוב את השם של כל אחד. שאל אותי אתה בן הכפר הזה, שאל אותי בהתחלה אתה בן הכפר הזה אמרתי לו אני בן הכפר הזה וזה ביתי, זה ביתנו שליד הנמל. אמר לי אתה מכיר אותם גדולים וקטנים כתבתי תשעים וחמישה גברים ונשים שתיים. הנשים אני מכיר עד היום. אחרי ששמנו אותם שם בא הטרפיק שוטר התנועה שלהם הביאו אתים ומגרפות ואמר תחפרו להם כאן. מי שהיה אתי עבד בקבוץ מעיין והא מבין עברית ושכנזי [יידיש]. אמר לאחראי

תדי: מה שמו?

אבו פהמי: הערבי? הערבי שהיה מביא להם מספוא זבל וכל מה שרצו אבו תופיק: מאיפה הוא?

אבו פהמי: מטנטורה מורשיד שעבד במעיין והוא מבין את השפה. אמר להם אחרי שיגמרו את הבור הראשון שיחפרו בור נוסף ויהרגו אותם וישימו אותנו בו. שאל אותי השכן אתה ידוע מה הוא אמר, אמרתי לו, מאיפה אני יודע עברית. אני לא מבין. אמר לי כך וכך אמר. אמרתי לו בא נימלט. אמר לי אבל הצבא מכתר אותנו. אמרתי שהכדורים יפגעו בנו אם נברח ושלא יפגעו בנו פנים אל פנים. וכשאנחנו משוחחים ..

תדי: [בעברית לאבו תופיק המתורגמן] עכשיו אני לא בטוח שהבנתי במאה אחוזים מה שהוא אמר בסוף.

אבו תופיק: שמעת עכשיו, אחר כך אני אסביר לך.

אבו פהמי: [שוב בערבית] אנו משוחחים והגיעו שניים מן הקיבוץ, אחד מהם שמו אריה.

תדי: מאיזה קיבוץ, מעיין צבי?

[שיחה על שמות]

אבו פהמי: הוא היה עובד איתם תמיד. הוא קפץ מן המכונית

תדי: רגע אני רוצה לרשום את השמות.

[הפסקה בענייני אירוח]

תדי: אמרת ששם האדם מגבעת עדה הוא שמשון

אבו פהמי: מאיפה הוא אני לא ידוע רק קוראים לו שמשון אומרים שהוא מגבעת עדה יותר מאוחר שמרתי שם בשדה הירקות אחר כך הוא בא כעבור שנה, שנתיים, בא לשם וישבנו הוא ואני

תדי: שם האיש מקיבוץ מעיין צבי, הוא אריה?

אבו פהמי: אריה. לא ידוע מה שם משפחתו.

תדי: מתי ראית את האיש הזה מעיין צבי בפעם האחרונה?

אבו פהמי: אריה זה כשהיינו בתוך הכפר אוספים את ההרוגים

אבו תופיק: אבל מאיזה יישוב הוא אתה יודע מאיפה הוא?

אבו פהמי: אני לא ידוע.

תדי: הוא היה בכפר בין ההרוגים?

אבו פהמי: הוא בא מבחוץ ובא אלינו כשהיינו מסודרים בשורה. האדם הזה

שעבד אצלם, שהביא להם כל מה שרצו, באו ברכו אותנו, באו הוא ועוד

שניים עם משאית. הוא [אריה] נתן לו סיגריות, אמרו לו אני לא מעשן תן לשכן שלי, נתן. אמר לאריה: היום הוא הוא יומך, הם רוצים להרוג אותנו, גם אנחנו.

אמר לו: חכה רגע. השאיר את השניים אצלנו והוא קפץ אל הבניין הישן של

המפעל שהיה שייך ליהודים מזמן ובו עשו זכוכית הלך למפקד שלהם, שם

הציבו אוהל, הביא פתק ולקח אותנו. אמר תעלו לאוטו שלנו והביאו אותנו

לתושבי הכפר הנמצאים במשטרת זמארין [זכרון] ומשם לקחו אותנו למעצר.

תדי: כמה מתו שם וכמה הלכו למעצר?

אבו פהמי: ראה, אלה שאני אספתי אותם והבאתי אותם לבית הקברות היו

תשעים וחמישה גברים ושתי נשים.

תדי: תשעים וחמישה?

אבו פהמי: אנשים ושתי נשים.

תדי: הרגו אותם גם במקום, לאחר שנכנעו?

אבו פהמי: בטנטורה. בכפר. ברחובות.

תדי: אבל זה אחרי שנכנעו כולם?

אבו פהמי: לא. אחר כך, אחרי כמה ימים, הביאו כמה אנשים מפרדיס למעצר,

ואמרו... התחלנו לשוחח, אמרו הלכנו אנחנו עם שני יהודים מזומארין איתנו.

ההודעה הצבאית שלהם. אמרה כבשנו יישוב אסטרטגי טנטורה. אני

ב..בהמשך

תדי: אמרת לנו נכנעתם, זאת אומרת?

אבו פהמי: הרמנו דגל לבן

תדי: כן. עכשיו אחר כך הרגו? אחרי שהרמתם ידים הרגו? כמה?

אבו פהמי: לא ראינו. אספ את כולנו.

תדי: בערך

אבו פהמי: בערך לפי ההודעה הצבאית שלהם אמרו הרגנו מאתיים חמישים.

תדי: זה הכול, מאתיים חמישים. אבל אלה שנהרגו לאחר שהרמתם ידיים כמה

בערך? אחד, שניים, ארבעים, מאה?

אבו פהמי: את זה אני לא יכול להגיד

תדי: בערך

אבו פהמי: את זה אני לא יכול לדעת

אבו תופיק: לא יכול להגיד

תדי: ספרת אותם? הרבה או מעט?

אבו פהמי: אני אומר לך שההודעה הצבאית שלהם אמרו הרגו מאתיים

חמישים איש. הודעת המלחמה: שידרו אותה. אנשי זומארין ירדו ושאלו: מה

המעשה הזה שעשיתם? מה זה שעשיתם? אז אמרו להם אלה עיראקים

וסורים, אמרו להם אלה בני טנטורה

אבו תופיק: [בעברית פונה לתדי] אתה מבין הכוונה שהם רצו להרוג את כולם,

אז באו מזכרון כי היו שכנים, אמרו להם, מה אתם משוגעים? אבל הם באו

מאחר מזכרון. באו מאוחר.

תדי: אבל השאלה כמה נהרגו אחרי שהם כבר נכנעו והרימו ידים. כמה נהרגו

אחר-כך

אבו תופיק: אני שמעתי את זה, עד ארבעים איש בערך.

תדי: אבל הוא היה, אולי הוא יודע יותר? אולי הוא יודע יותר במדויק.

אבו פהמי [מבין עברית, מדבר קצת ערבית כעת וקצת עברית] אני כתבתי את

מה שמצאתי. הם נתנו לי שתי מחברות ושני עפרונות, מה שאני אומר לך כדי

לרשום את השמות... אמר אתה מבני הכפר, אמרתי לו כן, אמר לי תכתוב לי

את שמות אלה שאתם אוספים ברחובות אלה יש לך את שתי האלונקות

והאנשים האלה שאתם אוספים אותם תביא אותם את ההרוגים לבית הקברות

שלכם. הייתי רושם תשעים וחמישה גברים ושתי נשים. הנשים אני מכיר.

עזאל חאג' ועריפה אל-פילו אבל את ההם אפילו אם אני מכיר עבר הרבה

זמן.

אבו תופיק: השמות לא כל כך חשובים. אצלו הבעיה היא שישי הודעת

מלחמה שהיא רשומה אצלם

אבו פהמי: ממני הם לקחו הרבה. שלושה ארבעה כבר לקחו ממני ננותן שמות

[אנשים]

אבו תופיק: הודעת המלחמה לא רשמת מה שאומרים האנשים?

אבו פהמי: אולי האנשים האלה לא היו אז איך הם רושמים, איך שהם רוצים?

אבו תופיק: הודעת המלחמה לא דיברה אמת. אבו נביל, אחי היה בן שש, הוא נמצא שם, נשאר ללון אצל משפחת שורה.
תדי: אני רוצה להגיד לך משהו. כשיש מלחמה נהרגים אנשים משני הצדדים, אבל אחרי שצד אחד הרים ידיים השאלה מה עושה הצד השני. אם ירה אחר כך. זאת השאלה, כמה בערך מתו?
אבו פהמי: אני הייתי רושם את שמות ההרוגים ואוספים אותם אחר שגמרנו שמו אותנו באוטו ולקחו אותנו לזמארין.
אבו תו[יק]: הוא היה אוסף את ההרוגים
תדי: המתים
אבו תופיק: את המתים. ברגע שבאו אלו מזכרון הם גם היו בדרך לרצוח אותם, להרוג אותם
אבו פהמי: הרי הרדיו אמר אז כשהיינו בתחנת המשטרה, היו בחצר, הרדיו אמר אז כבשנו מקום אסטרטגי על יד הים, על יד הים, ימי וקרעי והרגו, זאת אומרת הלכו הרוגים מהם מאתיים וחמישים. זה מה שאמרו אחרת מה אנחנו יודעים.
תדי: זה סך הכול מכל הכפר?
אבו תופיק [לאבו פהמי] מה שהוא רוצה לדעת זה האם הרגו אנשים אחרי הכניעה או לא?
אבו פהמי: מה אנחנו יודעים זה לא
אבו תופיק: הוא היה כמו האנשים, מה הוא ידוע. הרגו אותם לפני הכניעה, אחרי הכניעה
תדי: אבל ברור שיירו באנשים אחרי הכניעה? זה מאה אחוז?
אבו פהמי: לא ראינו אותם הורגים אחרי שהרמנו ידיים
אבו תופיק: לא ראה שהרגו.
אבו פהמי: לא ראינו, לא הרגו. אנחנו שהתאספנו כל תושבי הכפר במקום רחוק לא. לא הרגו. חייל אחד ירה כמה יריות בתקרת הבניין שהיינו בו, הבניין הגדול שהיינו בו ליד הים, לא ראינו שהרגו.
תדי: לקחו מכם לעוד מקום? או מה
אבו פהמי: כן כשלקחו אותנו מהכפר, לקחו אותנו למשטרת זומארין
אבו תופיק: לקחו אותם לזכרון
תדי: אחר כך חזרתם?
אבו פהמי: לא הנשים, בא הצלב האדום מסוריה ולקחו את הנשים והילדים. היו שם אנשים שברחו לשם ושלחו אותם.
תדי: הרבה ברחו?
אבו פהמי: כולם ברחו
תדי: כמה אנשים בערך חייו בטנטורה
אבו פהמי: אני חשוב שמונה מאות, אני הייתי באנציקלופדיה, כתוב הכל [באנציקלופדיה הפלסטינית מזוכר 1500, 1998]
תדי: מה שאני רוצה לדעת בדיוק זו נקוה: האם הרגו אנשים אחרי הכניעה?
אבו פהמי: לא, לא ראינו.
תדי: את זה אתה לא יודע [סוף קלטת]
רבו פהמי: לא יודע, לא ראינו.
תדי: מי יודע?
אבו פהמי: אין מישהו, אין מישהו, בגיל הזה כשניו שיוודע משהו על הארץ. לא יותר ממני ואפילו לא כמוני. אני יליד הארץ, וגם אבא וגם סבא.
[משוחחים על עדים נוספים אפשריים, משוחחים על חייו של אבו פהמי לפני

[1948]

לאחר שיחה ארוכה חוזרים לנושא

אבו תופיק: נשאר דבר אחד שאתה נותן או רוצה תשובה עליה והיא אם ירו
אחרי שהם נכנעו
תדי: זה הכי חשוב
אבו תופיק: זה מה שהוא לא ידוע מפני שהוא מצבו איך שהוא היה הוא בא
לאסוף את הגוויות, אנשים מתים והם היו בדרך. מה ששמעתי מאנשים, היה לי
את בן השש באותו לילה שמה, שהיה אצל משפחת אורח שלנו שהם ירו
באנשים
תדי: הוא יזכור משהו? האח הזה?
אבו תופיק:
תדי: אז נחפש אותו
אבו תופיק: שירו באנשים אחרי הזה...אם, למעשה, מי שמנע לטבוח את כל
הכפר
תדי: אנשי זכרון
אבו תופיק: לפי מה שהוא עכשיו אמר זכרון, ומעגן ומעיין צבי
תדי: מעיין צבי
אבו תופיק: אתה יכול אולי לתפוס בזכרון את הארכיון, בגבעת עדה,
בבנימינה
אבו פהמי: כמה שלקחו מידע על המקום זה שוקרי עארף
[מדברים על סטודנט שעוסק בנושא]
[המשך שיחה על הא ודאן]